

Course: Managerial Accounting

Lecture 8. STRATEGIC PERFORMANCE MEASUREMENT

Lecturer: Xusainov Shavkat

Фан: Бошқарув ҳисоби

8 - мавзу. СТРАТЕГИК САМАРАДОРЛИКНИ ЎЛЧАШ

Маърузачи: Хусаинов Шавкат

Мавзу саволлари:

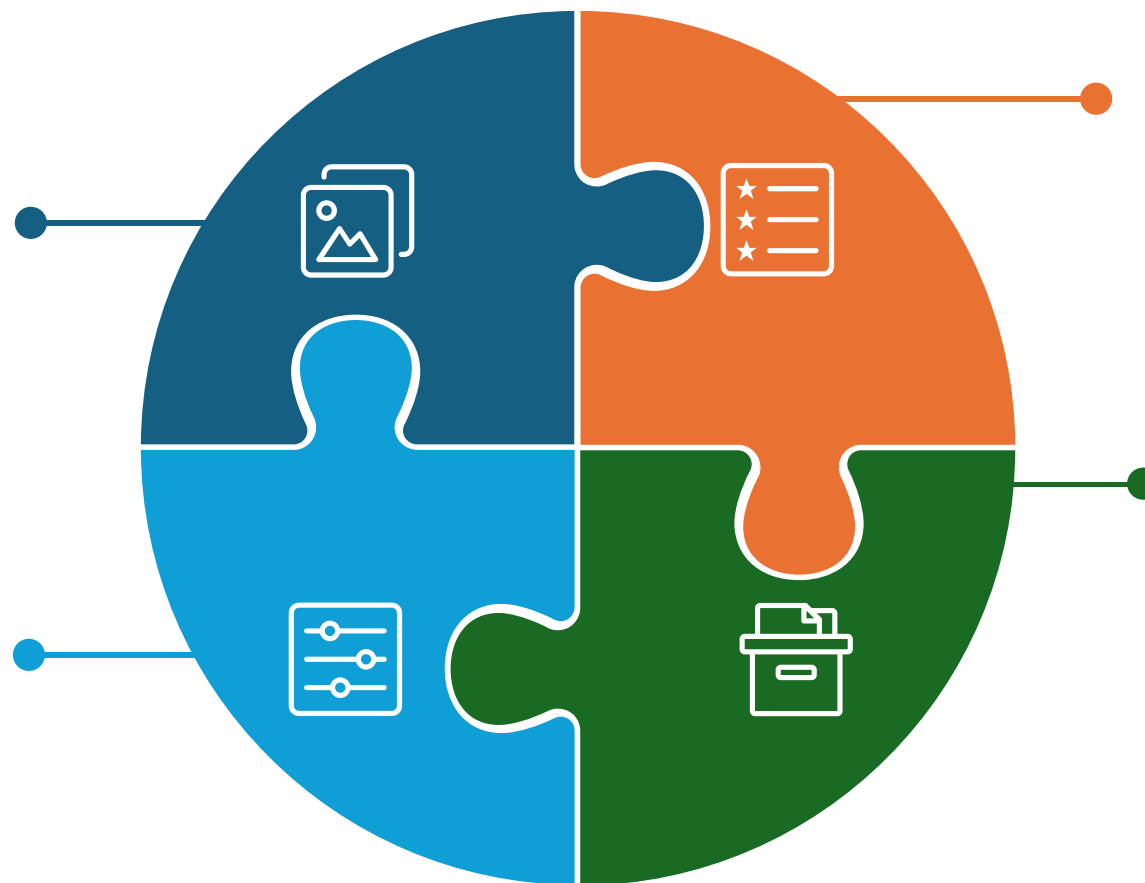
1. Бошқарув қарорлари ва уларни қабул қилиш босқичлари
2. Инвестиция лойиҳалари бўйича бошқарув қарорларини қабул қилиш
3. Бизнес таркибини ўзгартириш бўйича қарорлар қабул қилишда бошқарув самарадорлигини баҳолаш

БОШҚАРУВ ҚАРОРЛАРИ ВА УЛАРНИ ҚАБУЛ ҚИЛИШ БОСҚИЧЛАРИ

Бошқарув қарорлари қабул қилиш корхона олдида қўйилган мақсад ва вазифаларни аниқлашдан бошланади.

Бошқарув қарорлари амал қилиш даврига кўра стратегик (узоқ муддатли) ва қисқа муддатли қарорларга бўлинади.

Стратегик бошқарув қарорлари корхонанинг олдида қўйилган мақсадга эришишида муҳим аҳамиятга эга ҳисобланади. Мазкур қарорлар корхона раҳбарияти томонидан истиқболли ривожлантириш дастурларини амалга ошириш мақсадида қабул қилинади.

Қисқа муддатли қарорлар қўйилган мақсадга эришишда қабул қилинадиган тезкор қарорлардир. Улар корхонанинг жорий режаларини тузиш, кадрлар масаласини ҳал қилишнинг муҳим воситаси ҳисобланади.

Бозор иқтисодиёти шароитида корхоналарда қабул қилинадиган бошқарув қарорларига бир қанча талаблар қўйилади. Бошқарув қарорларини қабул қилиш жараёнига қуйидаги талаблар қўйилади:

БОШҚАРУВ ҚАРОРЛАРИ ВА УЛАРНИ ҚАБУЛ ҚИЛИШ БОСҚИЧЛАРИ

1. Аниқ йўналишга эга бўлиши ва корхона манфаатларини тўлиқ ифода этиши.

Бунда бошқарув қарорларининг корхона олдида турган мақсад ва вазифаларни амалга оширишга ҳамда унинг фойдасини оширишга йўналтирилиши назарда тутилади;

2. Илмий-амалий жиҳатдан асосланиши.

Бошқарув қарорларини қабул қилишда корхонанинг молиявий-хўжалик фаолияти таҳлили натижалари, унинг иқтисодий имкониятлари ҳамда замонавий фан-техника ютуқларини тўлиқ ҳисобга олиш зарур;

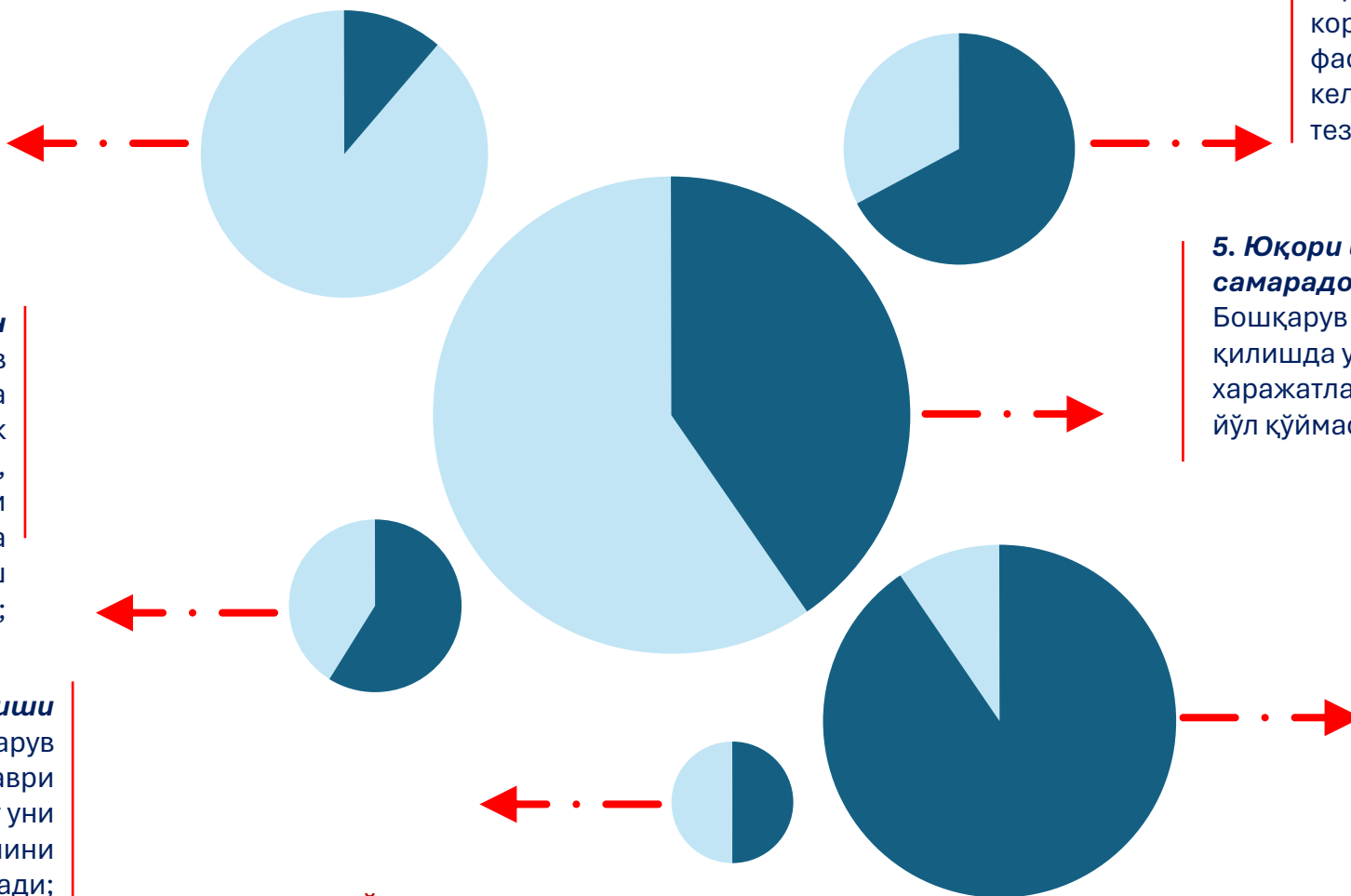
3. Аниқ муддатларда қабул қилиниши ва амалга оширилиши.

Бошқарув қарорларини амалга ошириш даври белгилаб олиниши лозим. Бу ҳолат уни ўз вақтида ва оқилона бажарилишини назорат қилишга қўмаклашади;

4. Тезкор бўлиши. Бошқарув қарорлари бозор талаблари ва корхона молиявий хўжалик фаолиятидаги ўзгаришлардан келиб чиқиб зарур ҳолларда тезкор қабул қилиниши зарур.

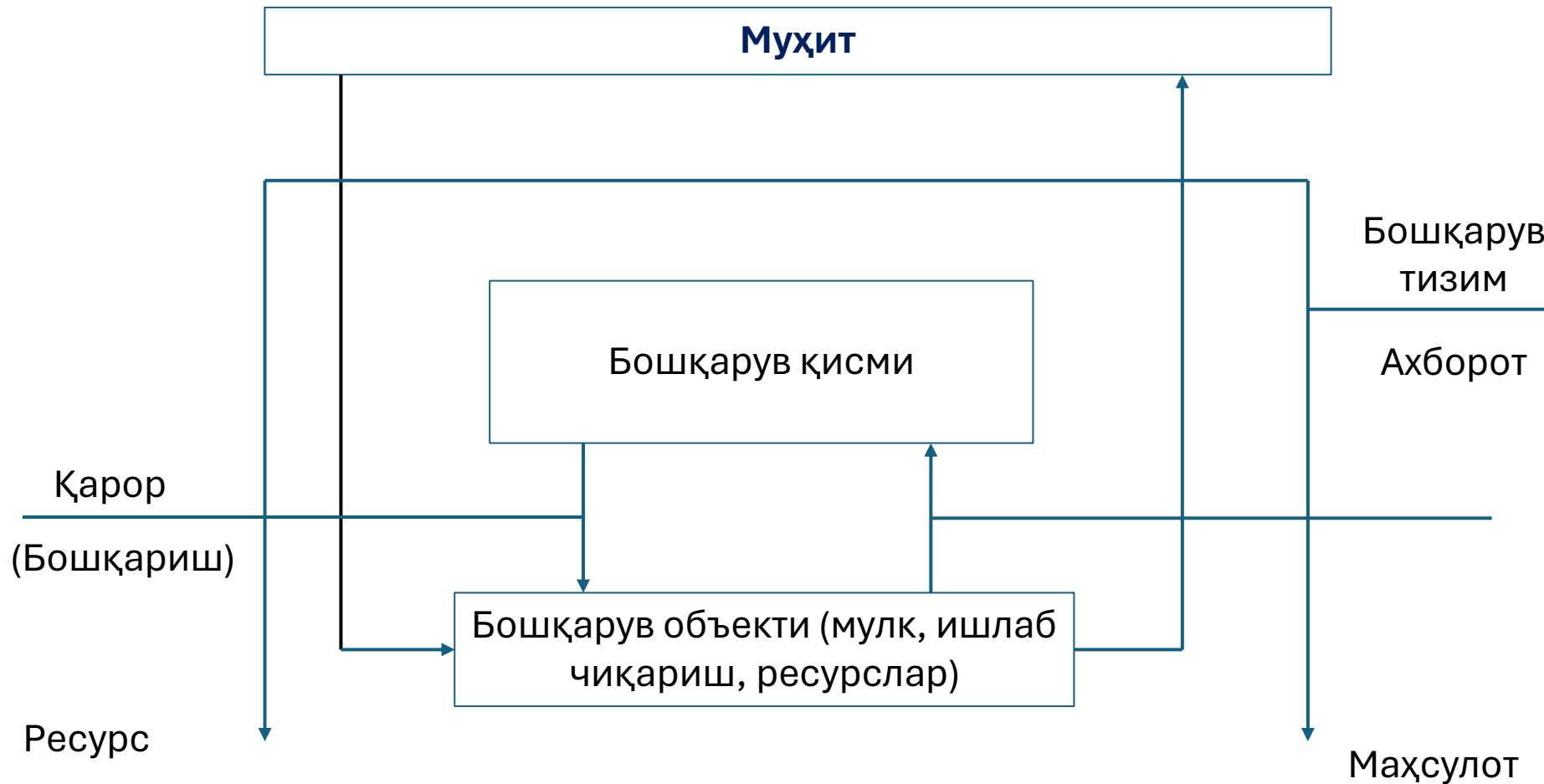
5. Юқори иқтисодий самарадорликка эга бўлиши.

Бошқарув қарорларини қабул қилишда унумсиз ва ортиқча харажатларни режалаштирилишига йўл қўймаслик лозим.

Бошқарув ҳисоби. Ўқув қўлланма / Б.А.Хасанов, З.У.Ғаниев, М.А.Мухамедова / - Т.: «Молия», 2018 - 274 б.

Корхонада бошқарув жараёнининг модели

Бошқарув ҳисоби. Ўқув қўлланма / Б.А.Хасанов, З.У.Ғаниев,
М.А.Мухамедова / - Т.: «Молия», 2018 - 274 б.

БОШҚАРУВ ҚАРОРЛАРИ ВА УЛАРНИ ҚАБУЛ ҚИЛИШ БОСҚИЧЛАРИ

Бошқарув қарорларини қабул қилишда ходимлар манфаатларини корхонанинг умумий манфаатига мос бўлиши, моддий, молиявий ва меҳнат ресурсларидан тежамли фойдаланиш, корхонанинг иқтисодий, техникавий салоҳиятини таҳлил этиш каби жиҳатларга ҳам алоҳида эътибор қаратиш мақсадга мувофиқдир.

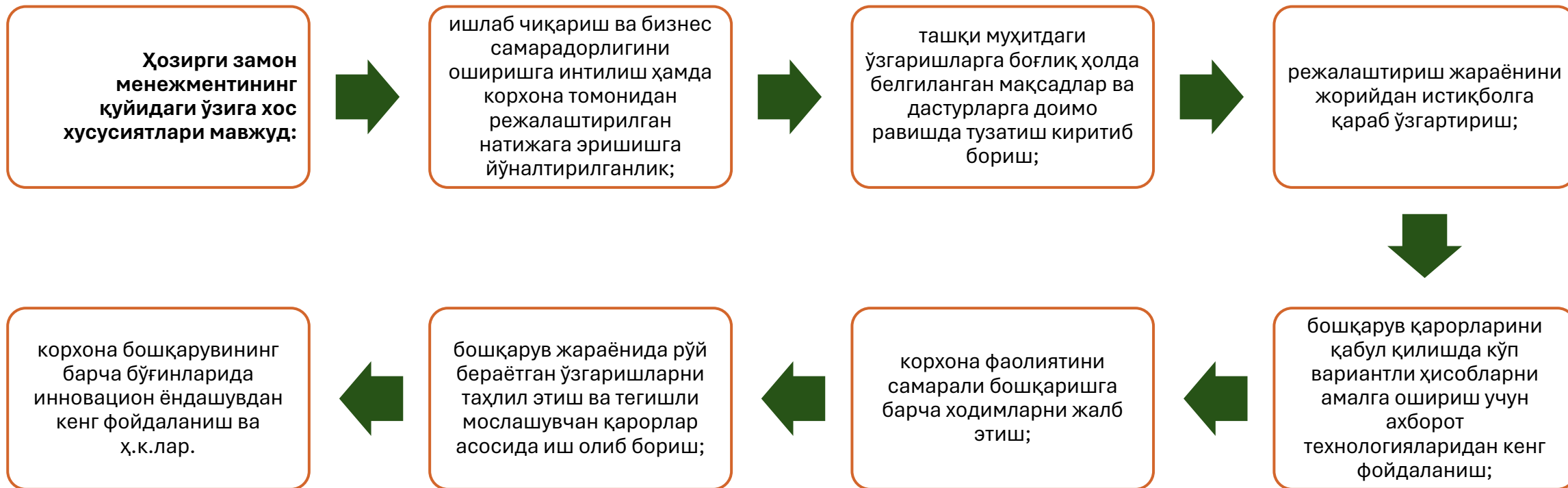

Бу ҳол эса ўз навбатида корхоналардан бошқаришни бозор иқтисодиётига мос механизмларини шакллантиришни талаб этади.

Механизмлар корхоналарнинг юқори самарадорлик билан фаолият кўрсатиши, бозорда барқарор мавқега эга бўлишини ва маҳсулотларини рақобатбардош бўлишини таъминлаши зарур. Бу масалаларни ҳозирги замон менежментисиз ҳал этиш мураккаб ҳисобланади.

БОШҚАРУВ ҚАРОРЛАРИ ВА УЛАРНИ ҚАБУЛ ҚИЛИШ БОСҚИЧЛАРИ

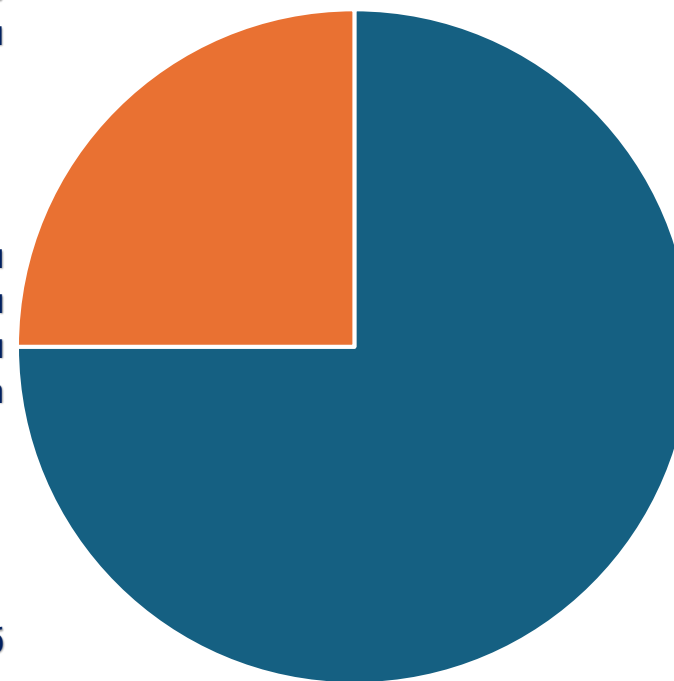

БОШҚАРУВ ҚАРОРЛАРИ ВА УЛАРНИ ҚАБУЛ ҚИЛИШ БОСҚИЧЛАРИ

Бошқарув қарорлари қабул қилишнинг дастлабки босқичида корхона бўлинмалари амалиётидаги муаммоларни аниқлашга эътибор қаратилади. Бу босқичда корхона бухгалтери томонидан мавжуд муаммони ҳал этиш йўналишлари ишлаб чиқилади.

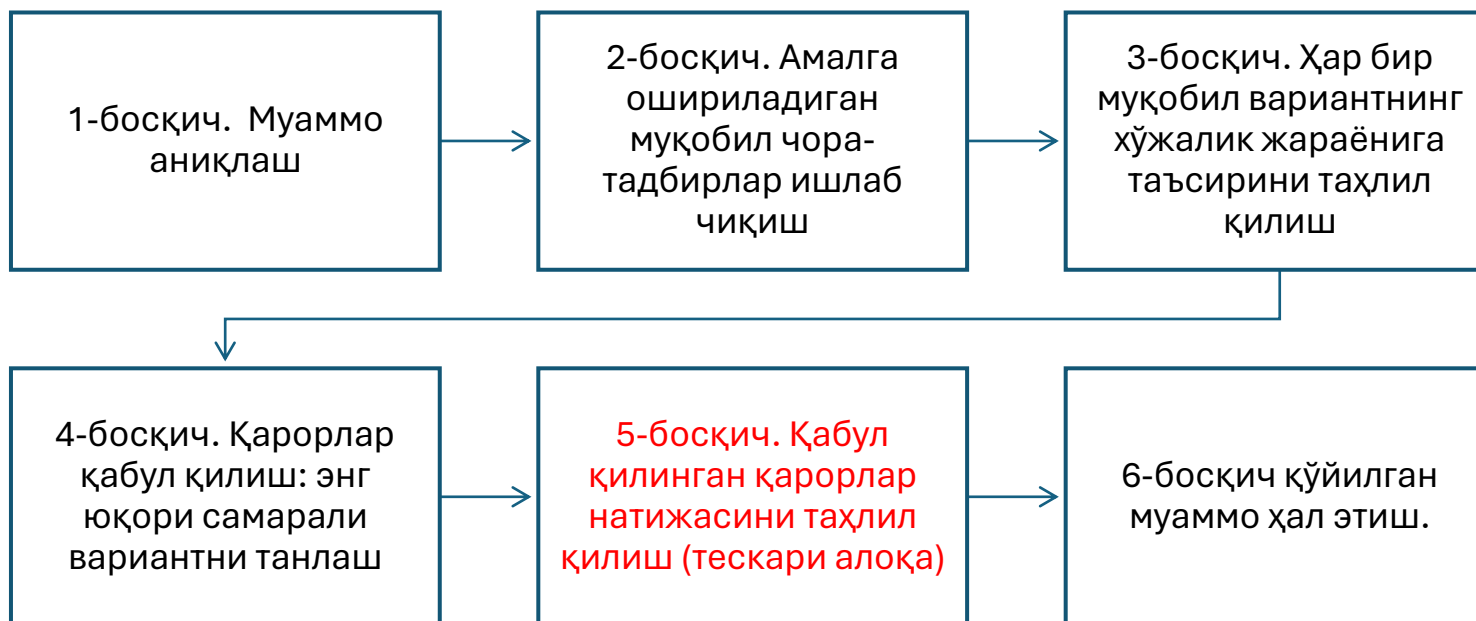
Муаммолар ечимларининг муқобил вариантлари аниқлангандан кейин бухгалтер ҳар бир муҳокама қилинаётган вариантларни харажатларни ҳисоблаш, моддий, молиявий ва меҳнат ресурсларини тежаш имконияти ҳамда хўжалик муомалаларининг молиявий натижаларини аниқлашга таъсирини таҳлил қилади.

Бошқарув қарорлари қабул қилишнинг ҳар бир босқичида турли хил ҳисоб ахборотларидан фойдаланилади.

БОШҚАРУВ ҚАРОРЛАРИ ВА УЛАРНИ ҚАБУЛ ҚИЛИШ БОСҚИЧЛАРИ

Корхоналарда бошқарув қарорлари қабул қилишнинг асосий босқичлари

Корхонада бошқарув самарадорлигининг турлари

Бошқарув самарадорлигининг турлари

Белги

Самарадорлик кўринишлари

Самарадор
лик
мазмуни

Соҳа
турлари

Объектни
баҳолаш

Мақсадли
йўналиш

Ҳисоб
усули

Ижтимоий-
иқтисодий

Халқ
хўжалиги
ишлаб
чиқариши

Тўлиқ
(умумий),
локал
(қисман)

Қисқа
муддатли,
узоқ
муддатли

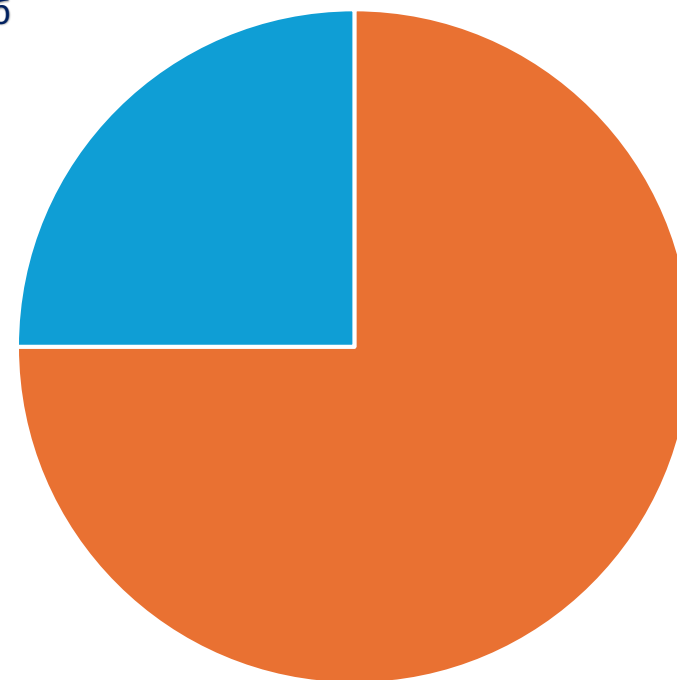
мутлоқ

БОШҚАРУВ ҚАРОРЛАРИ ВА УЛАРНИ ҚАБУЛ ҚИЛИШ БОСҚИЧЛАРИ

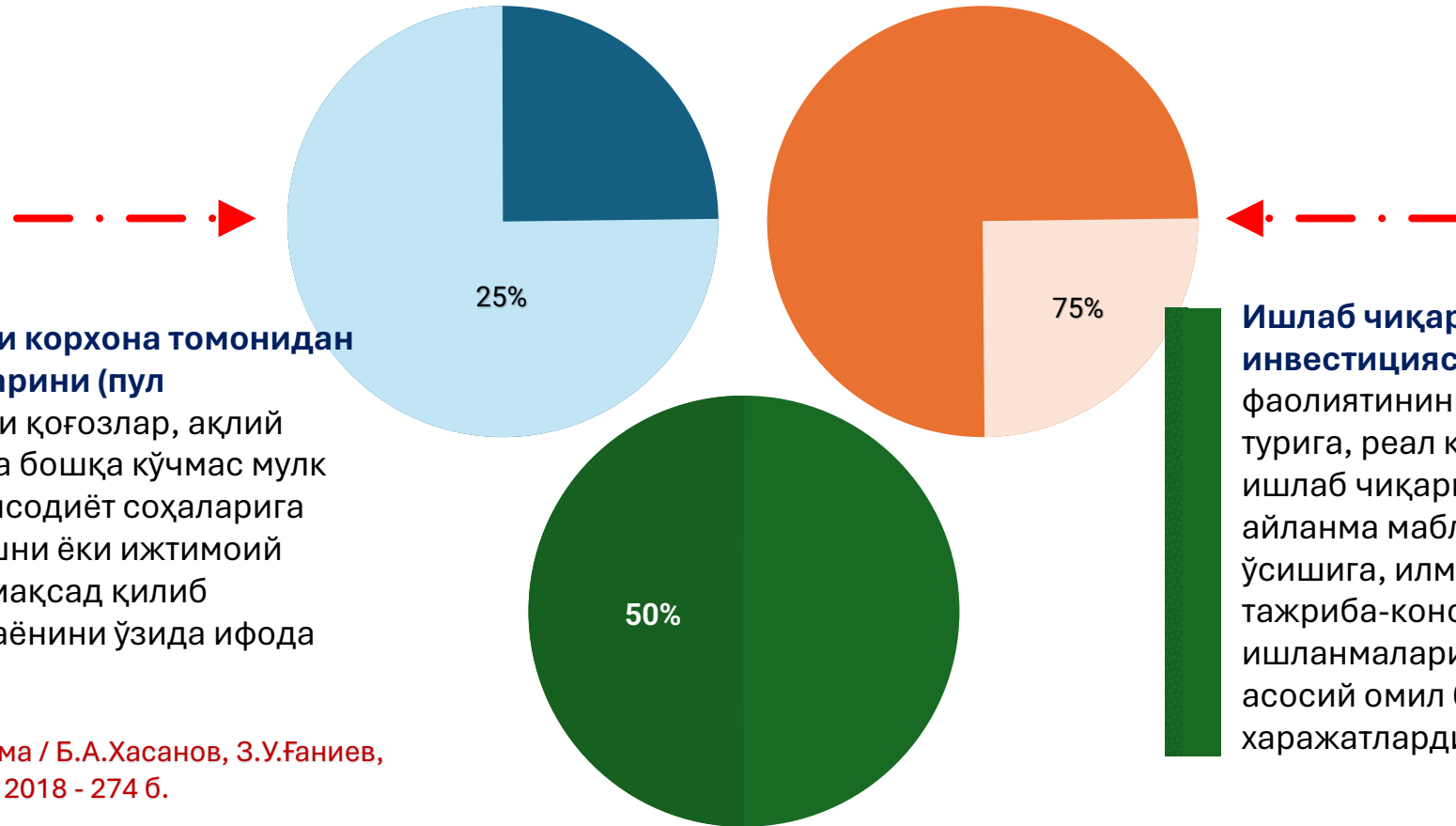
Бошқарув ҳисобида оқилона бошқарув қарорлари қабул қилишда мавжуд муаммолар ечимига кўп вариантлик тамойили асосида ёндашиш талаб қилинади. Бунда муҳокама қилинаётган масаланинг икки ёки ундан ортиқ вариантдаги ечими мавжуд бўлса, улар орасида энг мақбулини танлаб олиш бошқарув ҳисобидаги муҳим вазифаларда ҳисобланади.

Танлаш жараёнида менежер учун бошқарув самарадорлигини баҳолаш муҳим ҳисобланади. Қўйилган муаммони ечиш учун талаб қилинадиган барча ахборотлар олингач, менежерлар қарорлар қабул қилишнинг самарали вариантларини танлашлари мумкин.

Кейинги босқичда корхона бухгалтери қабул қилинган қарорлар натижаларини таҳлил қилади ва ўз хулосаларини раҳбариятга тақдим этади. Агар мавжуд муаммоларнинг ечимларини топиш борасида бошқа чоралар кўриш зарурати бўлмаса, бошқарув қарорлари қабул қилиш жараёни тугалланган ҳисобланади, акс ҳолда барча босқичлар қайтадан амалга оширилади.

ИНВЕСТИЦИЯ ЛОЙИХАЛАРИ БЎЙИЧА БОШҚАРУВ ҚАРОРЛАРИ ҚАБУЛ ҚИЛИШ

Инвестиция фаолияти корхона томонидан инвестиция ресурсларини (пул маблағлари, қимматли қоғозлар, ақлий салоҳият, кредит, ер ва бошқа кўчмас мулк объектлари каби) иқтисодиёт соҳаларига даромад (фойда) олишни ёки ижтимоий самарага эришишни мақсад қилиб жойлаштирилиш жараёнини ўзида ифода этади.

Ишлаб чиқариш (реал) инвестицияси корхона фаолиятининг муайян соҳаси ва турига, реал капитал ўсишига яъни ишлаб чиқариш воситалари, айланма маблағлар қийматини ўсишига, илмий-тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишланмаларини ривожлантиришга асосий омил бўлувчи харажатлардир.

Бошқарув ҳисоби. Ўқув қўлланма / Б.А.Хасанов, З.У.Ғаниев,
М.А.мухамедова / - Т.: «Молия», 2018 - 274 б.

Молиявий (портфелли) инвестициялар эса қимматли қоғозлар ва бошқа молиявий қўйилмаларга қилинган харажатларни ифодалайди. Бу харажатлар бевосита моддий капитални кўпайтира олмайди, аммо корхонага кўшимча фойда келтиради. Қўшимча фойда таркибига қимматли қоғозлар курсининг вақтга қараб ижобий ўзгариши ёки ижобий валюта тафовути киритилади.

ИНВЕСТИЦИЯ ЛОЙИХАЛАРИ БЎЙИЧА БОШҚАРУВ ҚАРОРЛАРИ ҚАБУЛ ҚИЛИШ

ИНВЕСТИЦИЯ ЛОЙИҲАЛАРИ БЎЙИЧА БОШҚАРУВ ҚАРОРЛАРИ ҚАБУЛ ҚИЛИШ

Инвестиция лойиҳаларини яратиш ва уни амалга ошириш қўйидаги босқичларни ўз ичига олади:

Инвестиция лойиҳаси аниқ, пухта ўйланган ғояга, мақсадга эга бўлган (шу жумладан капитал қурилиш ҳам), уни амалга ошириш учун инвестиция қўйилишини талаб қиладиган харажат дастурidir.

Инвестиция лойиҳаларини амалга оширишнинг иккита шarti мавжуд: лойиҳага маълум миқдорда маблағлар сарфлаш зарурияти, маблағларни сарфлаш ва қоплаш (фойда олиш) ўртасида муайян вақт мавжудлиги.

- инвестиция ғояларининг шаклланиши, яъни ғояни танлаш ва дастлабки асослаш, экологик нуқтаи-назардан бир қарорга келиш, уни амалга ошириш давомида қўйиладиган талабларга жавоб бериш;
- инвестиция имкониятларини излаш яъни ишлаб чиқариладиган маҳсулотга ёки хизмат турига бўладиган талабни ўрганиш лойиҳа иштирокчилари таркиби бўйича таклифлар, лойиҳанинг қиймати ва унинг самарасини аниқлаш;
- лойиҳанинг техник-иқтисодий асосланиши;
- шартномага оид ҳужжатларни тайёрлаш;
- тендер савдоларига тайёргарлик;
- салоҳиятли инвесторлар билан мулоқотлар;
- лойиҳа ҳужжатларини тайёрлаш;
- ностандарт технологик жиҳозларни тайёрловчи ва етказиб берувчиларни аниқлаш;
- қурилиш-монтаж ишлари;
- объектни ишлаб чиқаришда тажрибадан ўтказиш, иқтисодий кўрсаткичлар мониторинги ва объектни лойиҳа қувватига етказиш.

ИНВЕСТИЦИЯ ЛОЙИХАЛАРИ БЎЙИЧА БОШҚАРУВ ҚАРОРЛАРИ ҚАБУЛ ҚИЛИШ

Инвестиция лойиҳаларни амалиётга
татбиқ қилиш жараёни **иккита**
босқичга ажратилади:

Амалиётда инвестиция жараёни **уч** асосий
фазага бўлинади. Бунда инвестиция
жараёнининг бутун даври **лойиҳанинг ҳаётий**
муддати ёки **ҳаётий жараёни** деб аталади.

Лойиҳани ишлаб чиқиш лойиҳа
мақсадларига эришиш учун
амалга ошириладиган бошланғич
жараён бўлиб, у дастлабки ҳисоб-
китобларни бажариш, қулай
вариантларни танлаш, лойиҳа
қарорларини иқтисодий
жиҳатдан асослашдир.

**Инвестиция лойиҳаларини ишлаб
чиқишда асосий вазифа** -
лойиҳани амалга ошириш ҳақида
қарор қабул қилиш ва бу лойиҳага
инвестиция ажратиш мақсадида ҳар
тарафлама техник-иқтисодий
асоснома тайёрлашдир.

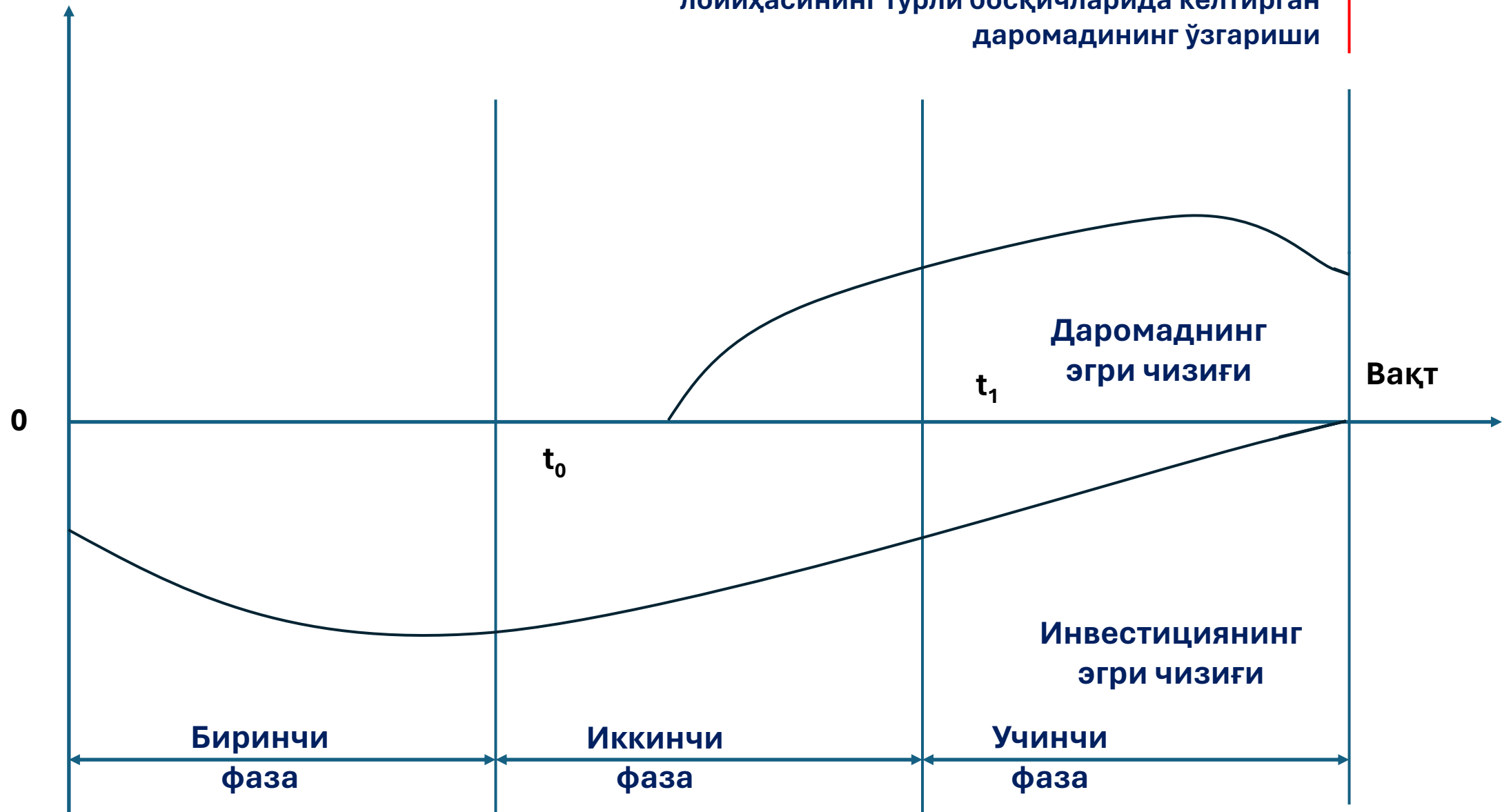
Лойиҳани амалга ошириш
уни амалий жиҳатдан рўёбга
чиқариш, лойиҳани муайян
иқтисодий воқеликка
айлантириш, лойиҳани
олдига қўйилган барча
мақсадларга эришишдир.

ИНВЕСТИЦИЯ ЛОЙИҲАЛАРИ БЎЙИЧА БОШҚАРУВ ҚАРОРЛАРИ ҚАБУЛ ҚИЛИШ

Даромадлар

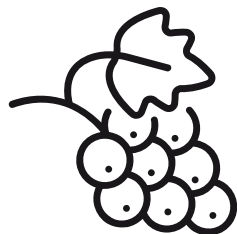
Инвестиция харажатлари ва уларни инвестиция лойиҳасининг турли босқичларида келтирган даромадининг ўзгариши

Инвестициялар

Бошқарув ҳисоби. Ўқув қўлланма / Б.А.Хасанов, З.У.Ғаниев,
М.А.Мухамедова / - Т.: «Молия», 2018 - 274 б.

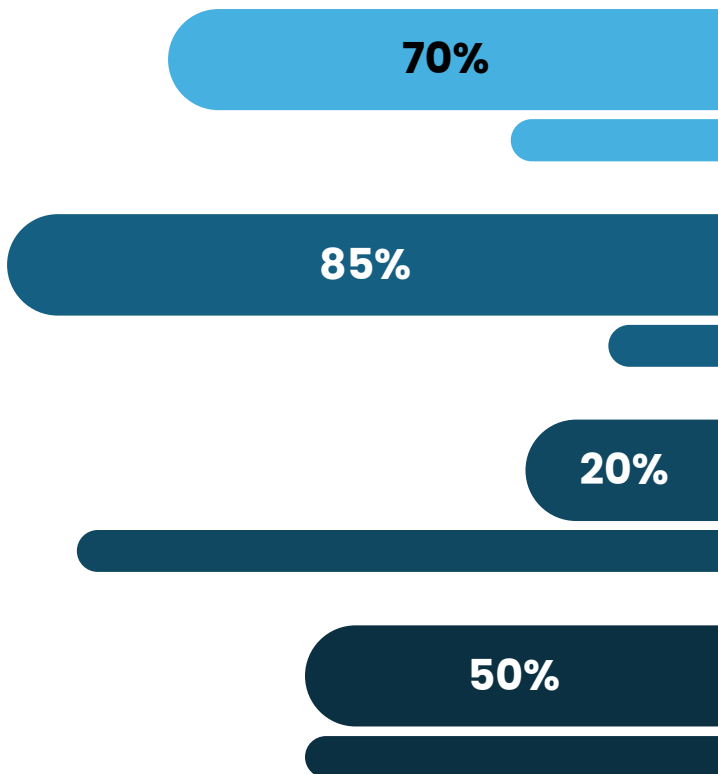
project 01

VS

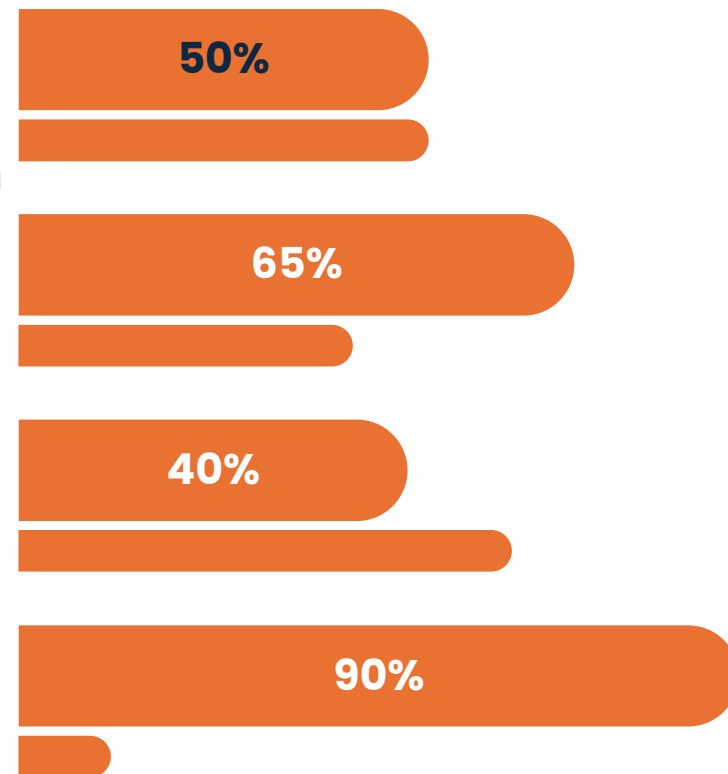
project 02

Сарфланган капиталдан олинадиган **мутлақ иқтисодий самара (Э)** сарфланган капитал ҳисобига олинган даромад (Д) ва инвестиция қўйилmalarининг ҳажми (И_x) ўртасидаги боғлиқликни қуйидаги формула орқали ифодалаш мумкин:

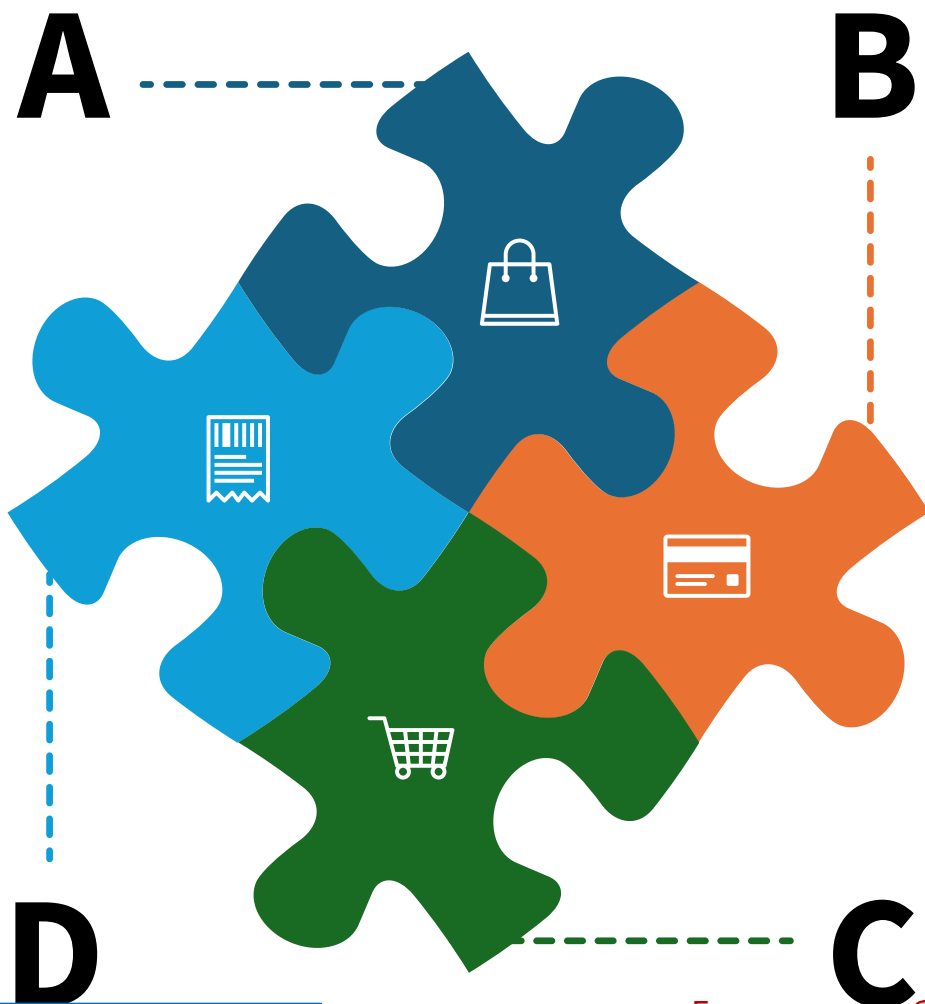
$$\text{Э} = \text{Д} - \text{И}_x$$

Капитал қўйилмалардан келган даромад миқдори уларнинг дастлабки ҳажмидан ошган вақт инвестицияларни қоплаш муддати деб аталади. Кейинги ҳолатда капитал сарфлашдан олинган даромад капитал қўйилмадан орта бошлайди. Бу кўрсаткич иқтисодиётнинг ишлаб чиқариш соҳасидаги капитал сарфлаш самарадорлигининг энг зарур кўрсаткичидир.

Бошқарув ҳисоби. Ўқув қўлланма / Б.А.Хасанов, З.У.Ғаниев, М.А.мухамедова / - Т.: «Молия», 2018 - 274 б.

ИНВЕСТИЦИЯ ЛОЙИХАЛАРИ БЎЙИЧА БОШҚАРУВ ҚАРОРЛАРИ ҚАБУЛ ҚИЛИШ

Амалиётда кичик тадбиркорлик субъектларига қилинган узоқ муддатли инвестиция қўйилмалари 2-3 йил ичида қопланади, узоқ муддатли инвестиция қўйилмаларини қоплаш учун эса 10-15 ва ундан ҳам кўпроқ йил талаб қилинади. Инвестицияларнинг иқтисодий самарадорлиги капитал қайтимига нисбатан инвестициялардан тушган фойда билан белгиланади.

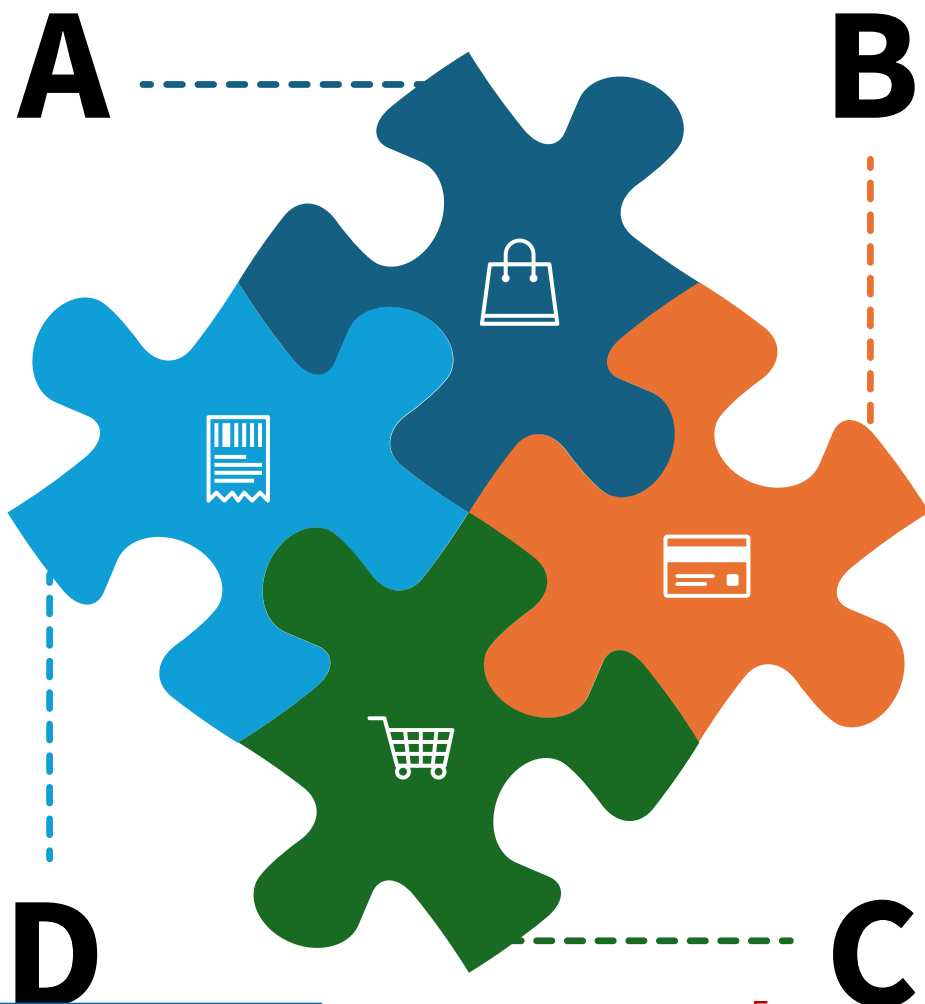
Иқтисодий лойиҳа асосида амалга оширилган инвестицияларнинг самарадорлиги (I_c) қуйидаги формула билан аниқланади:

$$I_c = \frac{\Phi}{I_x}$$

бу ерда,
 Φ - инвестиция натижасида олинган фойда.

Ушбу ҳолатда инвестиция самарадорлиги бир бирликдан ортиқ бўлиши керак, шундагина қилинган харажатлар қопланади.

ИНВЕСТИЦИЯ ЛОЙИХАЛАРИ БЎЙИЧА БОШҚАРУВ ҚАРОРЛАРИ ҚАБУЛ ҚИЛИШ

Халқаро амалиётда инвестицияларнинг рентабеллиги йиллик баланс фойдасини (Φ) жами авансланган капиталга нисбати билан аниқланади:

$$I_p = \frac{\Phi}{A_1 + A_2 + A_3 + A_4}$$

бу ерда,

I_p - авансланган инвестицияларнинг рентабеллиги;

Φ - йиллик баланс фойда;

$A_1, A_2, A_3, A_4 \sim$ чораклар бўйича авансланган капитал қиймати.

Корхоналарнинг ўз маблағларини келгусида фоиз ставкаси кўринишида фойда олиш мақсадида жорий қийматида вақтинчалик инвестициялаш жараёни *дисконтлаш*, унинг натижасида ҳосил бўлган кўрсаткич - *дисконтланган қиймат* дейилади. Харажатларни дисконтлаш коэффиценти (D_k) қуйидаги формула билан аниқланади:

$$D_k = \frac{I_k}{\Pi_{mo}}$$

бу ерда,

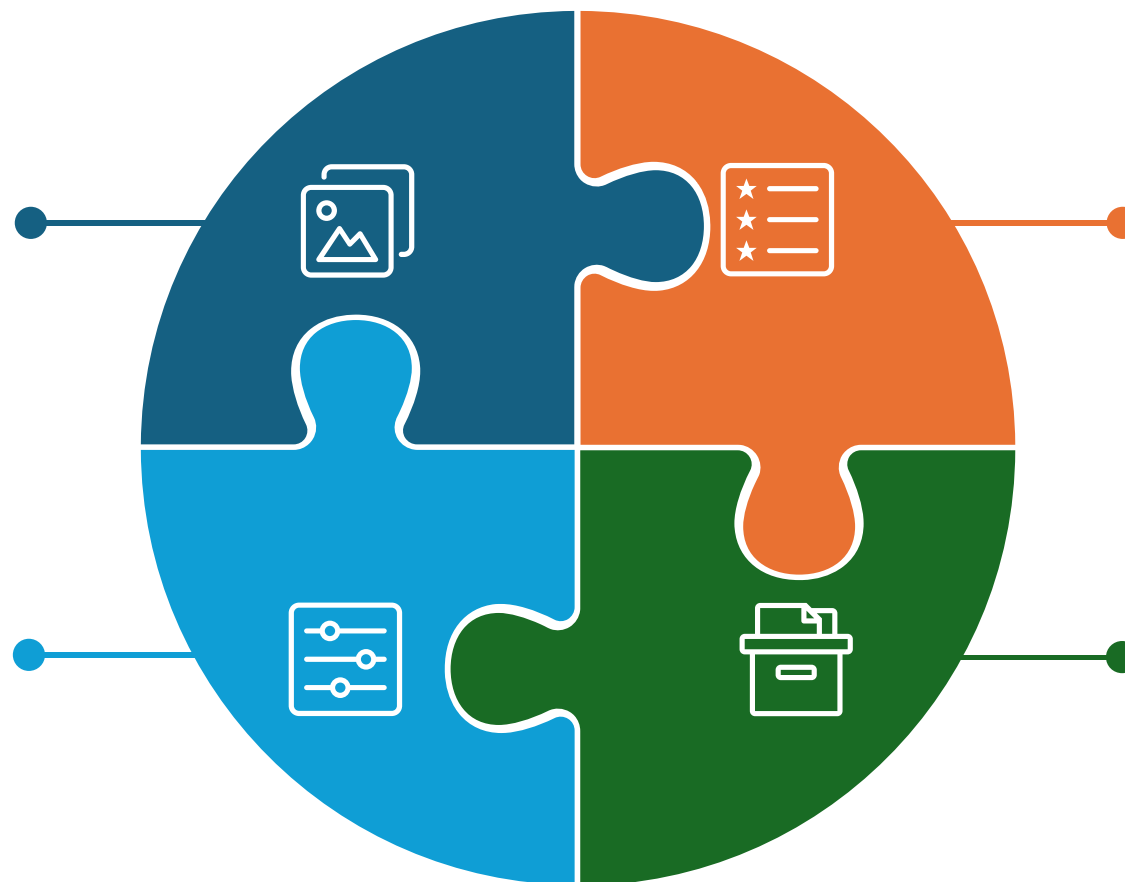
I_k - инвестицияларнинг қиймати;

Π_{mo} - йиллик пул маблағлари оқими.

ИНВЕСТИЦИЯ ЛОЙИХАЛАРИ БЎЙИЧА БОШҚАРУВ ҚАРОРЛАРИ ҚАБУЛ ҚИЛИШ

Пул маблағларининг келгуси қиймати жорий даврда инвестицияланган маблағларнинг суммасини ифодалайди, улар белгиланган фоиз ставкасини ҳисобга олган ҳолда маълум вақт оралиғида шу суммага айланади.

Пул маблағларининг ҳақиқий (ҳозирги) қиймати фоизнинг маълум ставкасини ҳисобга олган келгуси пул маблағлари суммасини билдиради.

Маблағларни инвестиция қилиш ва инвестиция фойдасини шакллантириш билан боғлиқ молиявий ҳисоб-китобларни амалга ошириш пайтида пул маблағлари қийматини ошира бориш (компаундинг) ҳамда дисконтлаш жараёнларини оддий ва мураккаб фоизлар бўйича ҳисоблаш мақсадга мувофиқдир.

Оддий фоизлар қисқа муддатли инвестициялашда, **мураккаб фоизлар** эса узоқ муддатли инвестициялашда қўлланилади.

Бошқарув ҳисоби. Ўқув қўлланма / Б.А.Хасанов, З.У.Ғаниев,
М.А.Мухамедова / - Т.: «Молия», 2018 - 274 б.

ИНВЕСТИЦИЯ ЛОЙИХАЛАРИ БЎЙИЧА БОШҚАРУВ ҚАРОРЛАРИ ҚАБУЛ ҚИЛИШ

Оддий фоизлар деганда маблағларни инвестициялаш жараёнида шартномага асосан келишилган тўловнинг ҳисобот даври (ой, чорак ва ҳ.к.) якунида қўйилманинг дастлабки (ҳақиқий) қийматиغا асосан ҳисоб қилиниши тушунилади.

Оддий фоиз суммаси қўлланилганда қўйилмани ортиб бориши (компаундинг) жараёнида қуйидаги формуладан фойдаланиш мумкин:

$$И_n = K_0 * p * \Phi_n$$

бу ерда,

И_n - инвестициялашни келишилган даври учун фоиз ставкаси;
К₀ - қўйилманинг дастлабки суммаси;
p - инвестициялаш давомийлиги (ҳар бир фоиз тўлови амалга ошириладиган даврлар миқдори билан ифодаланган);
Φ_n - ўнли каср билан ифода этилган, фойдаланиладиган фоиз ставкаси.

Ушбу ҳолатда қўйилманинг келгуси қиймати (K_k) фоиз суммасини ҳисобга олган ҳолда қуйидаги формула орқали аниқланади:

$$K_k = K_0 (1 + p)^n$$

1-мисол. Қуйида берилган шартлар орқали бир йил учун фоиз суммасини аниқлаш зарур. Қўйилманинг дастлабки суммаси 500000,0 сўм. Ҳар чоракда тўланадиган фоиз ставкаси - **10%**. Бу миқдорларни формулага қўйиб чиқиб фоиз суммасини аниқлаймиз:
И_n = 500000 • 4 • 0,1 = 200000 сўм

БИЗНЕС ТАРКИБИНИ ЎЗГАРТИРИШ БЎЙИЧА ҚАРОРЛАР ҚАБУЛ ҚИЛИШ

Бозор муносабатларини ривожлантириш шароитида республикамиз корхоналарида таркибий ўзгаришларни амалга ошириш яъни бизнес таркибини ўзгартириш (қайта таркиблаш) моддий, меҳнат ва молиявий ресурслардан самарали фойдаланиш ҳамда уларни тақсимлаш имконини беради.

Ушбу таркибий ўзгаришларнинг асосий мақсади корxonанинг танлаган ривожланиш стратегиясига мувофиқ унинг ташкилий тузилмасини мукамаллаштириш, ишлаб чиқаришни марказлашмаган ҳолда бошқаришга эришиш ҳисобланади.

БИЗНЕС ТАРКИБИНИ ЎЗГАРТИРИШ БЎЙИЧА ҚАРОРЛАР ҚАБУЛ ҚИЛИШ

Қуйидаги ҳолатлар
корхоналарда қайта таркиблаш
заруратини юзага келтиради:

- маблағларни қайта инвестициялаш, ривожланишнинг узоқ муддатли дастурини амалга ошириш, уларнинг узлуксиз молияланишини таъминлаш;
- бошқаришнинг самарали тизимини шакллантириш;
- биргаликдаги фаолиятдан олинган маблағлардан мақсадли фойдаланишни қатъий назорат қилиш;
- инвестиция лойиҳалари (бизнес-режалар)ни ягона стандартлар асосида, хорижий инвесторлар манфаатлари ва ташқи омиллар (инфляция даражаси, солиқ қонунчилиги, тармоқнинг ривожланиш тамойиллари ва ҳ.к.)ни инобатга олган ҳолда расмийлаштириш;
- инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш бўйича режаларни корхона томонидан бажарилишини жорий назорат қилиш, тезкор бошқарув қарорлари қабул қилишда лойиҳалар борасидаги мавжуд муаммолар ҳақида раҳбариятга ўз вақтида хабар қилиш;
- корхона молиявий-хўжалик ҳолати ва инвестиция лойиҳалари самарадорлиги таҳлили асосида инвестиция фаолиятининг стратегик режасини ишлаб чиқиш;
- инвестиция лойиҳаларини молиялаш стратегиясини режалаштириш. Бунда инвестиция лойиҳаларига мавжуд молиявий ресурсларни тақсимлаш, уларни самарадорлик даражасига қараб гуруҳлаш талаб этилади;
- фонд бозорига маблағларни жалб этиш учун шароитлар яратиш;
- қарзларни қайта таркиблаш ва уларни тўлаш борасидаги муаммоларини ҳал этиш.

БИЗНЕС ТАРКИБИНИ ЎЗГАРТИРИШ БЎЙИЧА ҚАРОРЛАР ҚАБУЛ ҚИЛИШ

Бизнес таркибини ўзгартириш (қайта таркиблаш) бўйича самарали бошқарув қарорлари қабул қилиш қуйидаги ижобий хусусиятларга эга:

<p>бозор конъюктурасининг ўзгарувчан талабларига мувофиқ ишлаб чиқарилаётган маҳсулотлар турларини тез муддатларда ўзгартириш;</p>	<p>ишлаб чиқариш қувватларидан оптимал даражада фойдаланиш;</p>	<p>айланма маблағлар айланиши тезлигини таъминлаш ва назорат қилиш имконияти;</p>	<p>корхонанинг ишлаб чиқариш ва бошқа бўлинмалари ўртасида оқилона баҳо сиёсати юритилишига эришиш ва ҳ.к.</p>
--	---	---	--

Бизнес таркибини ўзгартириш натижасида ишлаб чиқариш жараёни ва технологияси, маҳсулот (товар, иш ва хизмат)ларни сотишни бошқаришда муҳим ўзгаришлар рўй беради. Бу ҳолат эса корхона молиявий-иқтисодий кўрсаткичларини яхшиланишига хизмат қилади.

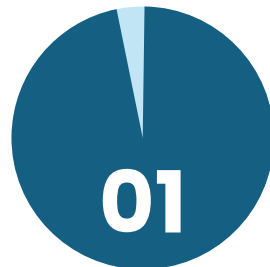
Қайта таркибланиш жараёнида корхонани бошқаришнинг ташкилий тизими таҳлил қилиб чиқилади, ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш бўлимлари, цехлари бозорда талаб мавжуд бўлган маҳсулотлар ишлаб чиқаришга мослаштирилади, самарали фаолият кўрсатмаётган бўлимлар, ишлаб чиқариш шоҳобчалари тугатилади.

Бошқа хўжалик юритувчи субъектлардан қарзлар фойдаланилмаётган асбоб-ускуна, жиҳозлар ёки биноларни сотиш ҳисобига қопланади. Бундан ташқари, ишлаб чиқариш жараёнини хомашё ва материал, техник воситалар билан таъминловчи корхона ёки фирмалар билан ўзаро иқтисодий муносабатлар ҳам қайта кўриб чиқилади. Шулар қаторида қайта таркибланишнинг бошқа чора-тадбирлари ҳам амалга оширилади.

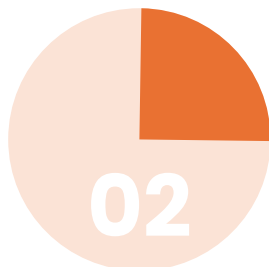

БИЗНЕС ТАРКИБИНИ ЎЗГАРТИРИШ БЎЙИЧА ҚАРОРЛАР ҚАБУЛ ҚИЛИШ

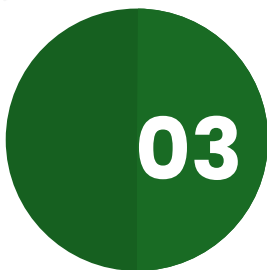
Бунда қуйидаги кўрсаткичлардан
фойдаланилади:

фаолият якуний натижалари (дебиторлик ва кредиторлик қарзлари таннарх, тушум, тақсимланмайдиган фойда, рентабеллик, ишлаб чиқариш қувватларидан фойдаланиш даражаси, ходимлар сони, меҳнатга ҳақ тўлаш фонди);

инвестиция ва иш фаоллигининг ҳолати (ўз ва қарз маблағлари, захира ва харажатларнинг айланма маблағлар билан таъминланганлиги, захиралар ва ўз маблағларининг айланувчанлиги);

инвестиция ва иш фаоллигининг ҳолати (ўз ва қарз маблағлари, захира ва харажатларнинг айланма маблағлар билан таъминланганлиги, захиралар ва ўз маблағларининг айланувчанлиги);

Қайта таркибланиш жараёни зарар кўриб келаётган корхоналар ишлаб чиқаришини тиклаш ёки амалдаги ишлаб чиқаришнинг самарадорлигини оширишга имкон беришини аниқлаш учун корхонанинг сўнгги йиллардаги иқтисодий кўрсаткичларининг ҳолати ва динамикаси, уларга солиққа тортиш тизимининг таъсирини таҳлил қилиш зарур.

Бошқарув ҳисоби. Ўқув қўлланма
/ Б.А.Хасанов, З.У.Ғаниев,
М.А.Мухамедова / - Т.: «Молия»,
2018 - 274 б.

БИЗНЕС ТАРКИБИНИ ЎЗГАРТИРИШ БЎЙИЧА ҚАРОРЛАР ҚАБУЛ ҚИЛИШ

Корхона активларини қайта таркиблашда қуйидаги тадбирлар амалга оширилади:

ишлаб чиқариш
рентабеллигини
таъминлаш;

корхонада
фойдаланилмаётган
активларни сотиш ва
ижарага бериш, гаровга
бериш ҳамда рўйхатдан
чиқариш;

тугалланмаган ишлаб
чиқариш, сафарбар этилган
ва бошқа мол-мулкни
консервациялаш;

янги юқори сифатли
жиҳозларни харид қилиш,
ижарага, лизингга олиш;

омборлардаги захираларни
камайтириш,
фойдаланилмаётган
биноларни ижарага бериш;

дебиторлик қарзлари
қайтарилиши устидан
назорат қилишни
кучайтириш;

молиявий қўйилмаларни
сотиш, гаровга қўйиш,
ишончли бошқарувга
топшириш.

БИЗНЕС ТАРКИБИНИ ЎЗГАРТИРИШ БЎЙИЧА ҚАРОРЛАР ҚАБУЛ ҚИЛИШ

Корхона пасивларини қайта таркиблаш (пасивларнинг таркиби ва асосий унсурлари, яъни устав ҳамда захира капитали, жамғарма фонди, ижтимоий соҳа фонди, мақсадли молиялаш ва тушумлар, тақсимланмайдиган фойда, узоқ муддатли ва қисқа муддатли қарз маблағлари, кредиторлик қарзларини таҳлил қилиш) ҳам юқоридаги тартибда амалга оширилади.

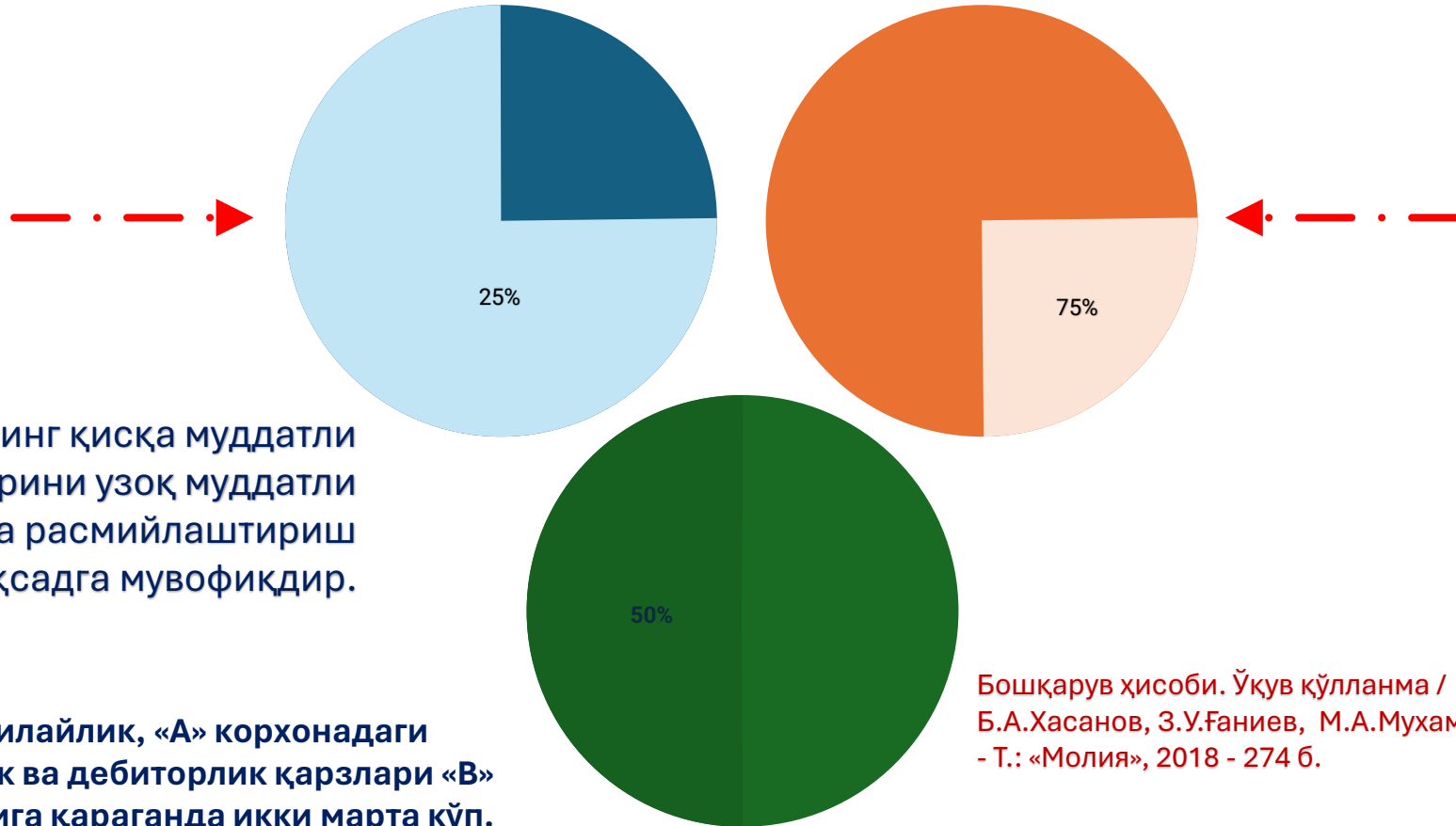
Устав капитали ва кредиторлик қарзларини қайта таркиблаш жараёнига тўхталамиз.

Фараз қилайлик, «А» корхонанинг устав капитали «В» корхонаникига қараганда 6 марта кўп. Мазкур ҳолатда «В» корхонанинг устав капиталини қайта таркиблаш корхона мулкдорлари (акциядорлар) таркибининг ўзгартиришни назарда тутди. Бу унинг молиявий аҳволини яхшилади, салоҳиятли инвесторларни топишга кўмаклашади.

БИЗНЕС ТАРКИБИНИ ЎЗГАРТИРИШ БЎЙИЧА ҚАРОРЛАР ҚАБУЛ ҚИЛИШ

Бунда мол етказиб берувчилар ва бошқа кредиторларга қарзлар бир неча усуллар билан қайта таркибланади. Жумладан, бу ҳолда мол етказиб берувчиларни корхона устав капиталида иштирок этишга қизиқтириши мумкин.

Бундай ҳолатда устав капиталини ошириш ва акциялар (улушлар ва пайлар)нинг бир қисмини мол етказиб берувчиларга сотиш қарзларни тўлаш имконини беради.

БИЗНЕС ТАРКИБИНИ ЎЗГАРТИРИШ БЎЙИЧА ҚАРОРЛАР ҚАБУЛ ҚИЛИШ

Пассивлар ва активларни қайта таркиблаш нафақат ўзаро узвий боғланган, балки улар бошқарув тизимини қайта таркибланишнинг узвий қисми ҳисобланади.

Хусусан, пассивларни қайта таркиблаш ўз-ўзидан активларнинг қайта таркибланишига олиб келади, бу эса ўз навбатида бошқарув таркибий тузилмасини такомиллаштиришни талаб қилади.

Қайта таркиблаш мақсадида бошқарув тузилмаси учта йўналишга ажратилади:

ишлаб чиқаришни бошқариш;

ходимларни бошқариш;

интеграцион бошқарув.

Бизнес таркибини ўзгартириш бўйича қарорлар қабул қилишда бошқарув самарадорлигини баҳолаш

Корхоналарда бизнес таркибини ўзгартириш бўйича оқилона бошқарув қарорлари қабул қилиш бошқарув тизими самарадорлигини таҳлил қилишга бевосита боғлиқ.

Бозор муносабатлари шароитида хўжалик юритувчи субъектлар бошқаруви самарадорлигини ошириш мамлакат иқтисодиётини истиқболли ривожлантиришнинг муҳим омили ҳисобланади.

Мазкур ҳолатда корхоналарнинг молиявий-хўжалик фаолияти ички ва ташқи омиллар таъсирида такомиллашади. Улар олдига ўз фаолиятларини бозор тамойилларидан келиб чиққан ҳолда ташкил этиш талаби қўйилади.

Бизнес таркибини ўзгартириш бўйича қарорлар қабул қилишда бошқарув самарадорлигини баҳолаш

корхоналарга харидорлар эҳтиёжларини оптимал даражада қондириш, сифатли ва рақобатбардош маҳсулотлар тайёрлашни йўлга қўйиш, ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишга йўналтирилган ҳамда ташқи муҳит ўзгаришларига мослашувчан бошқарув тизимини вужудга келтиришни тақозо этади.

ишлаб чиқариш самарадорлигини таъминлашда бошқарув самарадорлиги алоҳида ўрин эгаллайди, чунки ҳар бир иқтисодий тизим ва жараён самарали бошқаришни талаб қилади. иқтисодиётнинг бошқариш самарадорлиги дейилганда, авваломбор, бошқариш жараёнининг натижавийлиги тушунилади.

агар корхона бошқарув фаолиятининг натижавийлиги ходимлар фаолиятининг пировард натижавийлиги билан тўғри келса, бошқаришда мураккаб, кўп қиррали объектни баҳолаш бўйича тўлиқ (умумий) ёки шаклан самарадорлик юзага келади.

Бизнес таркибини ўзгартириш бўйича қарорлар қабул қилишда бошқарув самарадорлигини баҳолаш

Самарадорлик ижтимоий-иқтисодий категория сифатида бошқарувнинг барча томонларини қамраб олади ва иқтисодий, ташкилий, маркетинг ҳамда бошқа муносабатларни ифодалайди:

Биринчидан,

бошқарув самарадорлиги бошқарувнинг ўзига эмас, балки ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишга хизмат қилиши зарур. Бу ҳолат бошқарув ва ишлаб чиқаришни бир-бирдан ажратиб бўлмаслиги, бироқ бу яхлитликда ишлаб чиқариш устувор ҳисобланиши лозимлиги билан изоҳланади.

Иккинчидан,

бозор иқтисодиётига ўтиш фақат ишлаб чиқаришни эмас, балки корхона фаолиятининг бошқа жиҳатлари, хусусан, бозорларни ўрганиш, ходимлар ва молияни бошқариш кабиларнинг самарадорлигини оширишни ҳам талаб этади. Шу сабабли, бошқарув самарадорлиги деганда пировард натижада объектни яхлит тизим сифатида оқилона фаолият кўрсатиши ва унинг ривожланишини таъминлайдиган бошқаришни тушуниш зарур.

Бошқарув ҳисоби. Ўқув қўлланма /
Б.А.Хасанов, З.У.Ғаниев,
М.А.Мухамедова / - Т.: «Молия»,
2018 - 274 б.

Фойдаланилган адабиётлар

- Cost Accounting: A Managerial Emphasis / Horngren T. Ch., Datar S.M., Rajan M.V. / Published by Pearson, 2015
- Managerial Accounting. 17th Edition / Ray H. Garrison, Eric W. Noreen, Peter C. Brewer / Published by McGraw-Hill Education, 2021
- Management accounting Information for Decision-Making and Strategy Execution. 6th Edition Anthony A. Atkinson, Robert S. Kaplan, Ella Mae Matsumura. Madison S. Mark Young / Published by Pearson, 2012
- Boshqaruv hisobi / Pardayev A., Pardayev B. / T.: G'G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi., 2019
- Boshqaruv hisobi /Israilov R.I., Maxsudov B.Yu.. / T.: «Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi», 2020
- Финансовый менеджмент: теория и практика / Стоянова Е.С. и другие / М.: Изд-во «Перспектива», 2010
- Бошқарув ҳисоби. Ўқув қўлланма / Б.А.Хасанов, З.У.Ғаниев, М.А.Мухамедова / - Т.: «Молия», 2018 - 274 б.
- <https://upr.ru/article/raschet-sebestoimosti-metodom-abc/>

Эътиборингиз учун раҳмат!

